

Advies Archeologische Monumentenzorg 2015-nr. 60

Beoordeling van een archeologisch rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Someren
J. Merkkx
Postbus 290
5710 AG Someren

Datum: 2-6-2015

Locatie: Florastraat te Someren

Project: *Archeologisch bureau- en verkennend veldonderzoek, door middel van boringen. Florastraat te Lierop (Aeres Milieu) d.d. 25 februari 2015, opgesteld door N.J.W. v.d. Feest en D. Hagens.*

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)
Mevr. drs. Ria Berkvens
Postbus 8035, 5601 KA Eindhoven
Tel. 088-3690638
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

Op 21 mei 2015 ontvingen wij van de gemeente Someren de opdracht om het rapport *Archeologisch bureau- en verkennend veldonderzoek, door middel van boringen. Florastraat te Lierop (Aeres Milieu)* d.d. 25 februari 2015, opgesteld door N.J.W. v.d. Feest en D. Hagens, te beoordelen.

Het bureauonderzoek had tot doel informatie te verwerven over bekende en te verwachten archeologische waarden teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te kunnen stellen. Het verkennende booronderzoek had als doel het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, door middel van waarnemingen in het veld. Het resultaat van het archeologisch vooronderzoek is dit rapport met een conclusie omtrent het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen plannen.

Samenvatting van het plan en rapport

Onderzoekskader RO: Bestemmingsplanwijziging Grootte plangebied: ca. 1300 m ² Onderzoekperiode: 19 februari 2015 Opdrachtgever: T. van den Hurk Opdrachtnemer: Aeres Milieu
--

Het plangebied is ca. 1300 m² groot en is in gebruik als tuin/boomgaard. Het plan is om hier tussen huisnummers 3 en 17 twee nieuwbouwwoningen op te richten. De diepte van de toekomstige versterking is niet bekend, maar zal naar verwachting tenminste tot 1,0 meter beneden maaiveld reiken.

Het plangebied ligt op een hoge dekzandrug die aan de noordoostelijke en de zuidoostelijke zijde geflankeerd wordt door de beekdalen van de zijtakken van de rivier de Aa, de Vleutloop en de Meervensche Loop. De bodem zal bestaan uit hoge zwarte enkeergronden met grondwatertrap VII. De aanwezigheid van zwarte enkeergronden in de omgeving van het plangebied wijst op een intensieve bemesting vanaf de late middeleeuwen, waardoor het maaiveld aanzienlijk is opgehoogd.

Op de kaart van 1832 is het plangebied onbebouwd en in gebruik als bouwland als onderdeel van het “Kerk Veldje” ten westen van de al bestaande Florastraat. Er is meerdere bebouwing aanwezig aan de west- en zuidwestzijde van het plangebied. Het kleine gebouw dat het plangebied in het zuidwesten begrensd betreft een school (in bezit van de gemeente van Lierop). Het grotere gebouw binnen datzelfde perceel is de voormalige kerk van Lierop, gelegen aan de huidige Kerkepad. Rondom de kerk bevond zich het kerkhof. Het gebouw ten westen van het plangebied staat omschreven als een huis met erf en is in particulier bezit. Op de kaart uit 1900 zijn enige veranderingen te zien. De kerk aan het Kerkepad is verdwenen. Het plangebied blijft onbebouwd en is in gebruik als tuin of als erf. De situatie uit 1953 laat zien dat ook rondom het plangebied meer bebouwing is gerealiseerd aan voornamelijk de Offermansstraat – Kerkepad en de twee afzonderlijke bewoningskernen naar elkaar toe zijn gegroeid. Het plangebied is nog steeds onbebouwd en in gebruik als tuin of erf. In de tweede helft van de 20^e eeuw lijkt het plangebied in gebruik te zijn gebleven als tuin of als erf.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Someren ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische waarde (categorie 3), waarvoor een onderzoeksplicht geldt indien er in het gebied graafwerkzaamheden dieper dan 40 cm beneden maaiveld reiken en waarvan het oppervlak groter is dan 250 m². Uit het plangebied zelf zijn geen archeologische resten bekend, uit de directe omgeving wel. Naast losse vondsten, gaat het ook om bewoningssporen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen.

Op basis van bovenstaande gegevens wordt geconcludeerd dat de archeologische verwachting voor het plangebied hoog is voor de perioden Steentijd tot en met Vroege Middeleeuwen en middelhoog voor de perioden Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Bij het booronderzoek zijn verspreid over het plangebied 6 boringen gezet met een 12 cm edelmanboor tot een diepte van maximaal 140 cm – mv en minimaal 30 cm in de C-horizont. Onder een 20 tot 40 cm dikke bouwvoor is een 50 tot 70 cm dikke oudere ploeglaag aanwezig met daarin resten van houtskool en baksteen. De aanwezigheid van baksteen en traspuin in boring 3 duidt erop dat hier mogelijk een oud pad of resten van (subrecente) bebouwing zijn aangeboord. Met uitzondering van boring 1 is de oude ploeglaag overal direct op het natuurlijke dekzand gelegen. Het tussenliggende pakket in boring 1 kan mogelijk als sloot opgevat worden. In alle boringen ontbreekt tussen de ploeglaag en het dekzand een B-horizont. Zogenaamde A-C profielen zouden duiden op een diepgaande verstoring van het bodemprofiel.

Aeres Milieu concludeert op basis van de boringen dat de archeologische verwachting voor de periode vanaf het paleolithicum tot en met de bronstijd naar laag kan worden bijgesteld, omdat de bodem diepgaand verstoord zou zijn waarbij de B- en C-Horizont in de bovengrond is opgenomen. De meestal ondiepe sporen uit de periode tot de bronstijd zullen hierbij verloren zijn gegaan. Mogelijk kunnen wel nog diepere sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen worden aangetroffen. Daarom wordt de verwachting voor deze periode bijgesteld naar middelhoog. Het aantreffen van een oude ploeglaag, een mogelijke sloot en de restanten van een pad of (subrecente) bebouwing duidt erop dat binnen het plangebied mogelijk nog sporen aanwezig zijn van bewoning uit de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. De middelhoge verwachting voor deze periode blijft dan ook bestaan. De top van de oude ploeglaag met hierin baksteenresten komt al voor vanaf 20 centimeter –mv, zodat vrijwel alle bodemingrepen hierop van invloed zullen zijn. Met deze reden wordt een vervolgonderzoek aanbevolen. Vanwege de kleine omvang van de geplande ingreep heeft hierbij een archeologische begeleiding de voorkeur.

Beoordeling

Zowel het bureauonderzoek als het booronderzoek zijn conform de richtlijnen uit de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie uitgevoerd. Het rapport is goed geschreven en gaat uitgebreid in op de archeologische verwachting. De archeologische verwachting op deze dekzandrug van Lierop is eeuwenlang al een aantrekkelijk woongebied geweest vanaf de late prehistorie tot en met de Middeleeuwen, inclusief de Late Middeleeuwen. Dat blijkt ook uit de vondsten in het onderzoeksgebied. Tot in de Volle Middeleeuwen vond hier bewoning plaats en zelfs tot later, gezien de bij de kerk aanwezige bebouwing op de kaart van 1832. Ook deze periode heeft dan ook een hoge en niet een middelhoge verwachting. Het ontbreken van een natuurlijke bodem (podzol) in oude akkergebieden, zoals hier, wil zeker niet zeggen dat de bodem diepgaand verstoord is. Integendeel, er

heeft al sinds de Middeleeuwen akkerbewerking op plaatsgevonden op een plek waar bewoning vanaf de late prehistorie tot en met de Middeleeuwen te verwachten is, en die door ophoging met plaggen goed beschermd zijn. Regionaal archeologisch onderzoek toont juist de mooiste bewaarde resten op deze hoge ruggen waar alleen maar A-C profielen voorkomen. Dat is dus geen reden om de verwachting bij te stellen. Het is wel reden om de verwachting op waardevolle (lees intacte) resten uit de Steentijd bij te stellen naar laag. Sporen van bewoning uit de Bronstijd, maar ook het Neolithicum kunnen nog wel aanwezig zijn, want ook deze sporen kunnen diep ingegraven zijn in het dekzand.

We hebben verder enkele inhoudelijke opmerkingen ter verbetering van het rapport:

- De archeologische verwachting in het plangebied lijkt juist voor de Late Middeleeuwen erg hoog te zijn wat ook blijkt uit de archeologiekarta van de gemeente Someren. De ontwikkeling van veel dorpen in Zuidoost-Brabant is namelijk op een vergelijkbare manier verlopen¹: "Op de hoogste delen van het landschap, waar een natuurlijke vruchtbaarheid aanwezig was, ontstonden vanaf de 8e eeuw de oudste nederzettingen. Binnen die nederzettingen op de hoogste punten van het landschap werden ook de oudste kerken in de regio gebouwd. In de 13^e eeuw (Volle Middeleeuwen) en later verschuift in veel dorpen de bewoning naar de flanken van de droge dekzandeilanden aan de rand van beekdalen. De oorspronkelijke bewoonde erven werden verlaten en het gehele dekzandeiland veranderde in een groot akkergebied. De kerk echter bleef op de oorspronkelijke plaats achter en kwam dus midden in het nieuwe akkergebied te staan. Aan de randen van het dekzandeiland en dus aan de randen van het grote nieuwe akkergebied ontstonden de nieuwe nederzettingen, die in de loop van de tijd uitgroeiden tot dorpen en gehuchten zoals we die nu grotendeels nog kennen." Lierop had al in 1155 een Rooms-katholieke kerk die oorspronkelijk met die van Asten onder één herder was verenigd, maar die in 1360 van de moederkerk te Asten werd gescheiden. In de 15e eeuw moet een nieuw gotisch kerkje zijn gebouwd. Na 1648 moesten de katholieken in de Meierij van Den Bosch de kerken afstaan aan de protestanten en mochten aanvankelijk hun godsdienst zelfs niet in het openbaar uitoefenen. De kerk van Lierop kwam daarop in handen van de protestantse gemeenschap, die echter zo klein was dat onderhoud van de kerk minimaal was. Pas in de Franse tijd, rond 1798 kwam de middeleeuwse kerk weer in handen van de katholieken. In Lierop werd besloten om de middeleeuwse kerk die eenzaam in de akkers lag te restaureren. Deze beslissing betekende de impuls voor de stichting van de huidige dorpskern van Lierop. De pastoor liet immers een nieuwe pastorie bouwen in de nabijheid van de kerk in de akkers. Omstreeks 1875 was de kerk te klein geworden, in de jaren daarop kocht het kerkbestuur een akker naast de kerk om daar een nieuwe kerk te bouwen. Aan het einde van de 19^e eeuw werd de middeleeuwse kerk afgebroken.²
- Op de plaats van de middeleeuwse kerk ligt tegenwoordig een patronaatsgebouw uit 1926 en kerkhofmuur. Aan de noordkant wordt het erf begrensd door de nog gedeeltelijk overgebleven muur van het kerkhof dat rond de middeleeuwse kerk heeft gelegen. De kerkhofmuur/schansmuur, die de noordkant het erf afscheidt is vermoedelijk laatmiddeleeuws.³
- Wat wordt verstaan onder ploeglaag op p. 19? Dit is niet duidelijk. Waarschijnlijk wordt hier een oude akkerlaag bedoeld, zoals dat ook op p. 21 beschreven staat. Graag aanpassen.

Selectieadvies

Gezien de uitkomsten van het archeologische vooronderzoek, waaruit blijkt dat het plangebied grenst aan de oude kerklocatie van Lierop, een gebied waar bewoning maar ook begravingen verwacht mogen worden vanaf de late prehistorie tot en met de Nieuwe tijd, is de kans op archeologische waardevolle resten groot en is nader onderzoek noodzakelijk. Wij adviseren dan ook om specifieke voorschriften ter bescherming van de mogelijk aanwezige archeologische waarden aan de omgevingsvergunning te verbinden. Daar waar binnen het plangebied bodemverstoringen zullen gaan

¹ Zie <http://www.kerkenindepeel.nl/>; M. Wagemans & J. Timmers, 2011: *Kerken, kerktorens en kerkplaatsen in het Rijk van Dommel en Aa. Een project ter versterking van de regionale identiteit.* (SRE Milieudienst), Eindhoven (zie http://www.saspeelland.nl/cultuurhistorische_projecten/het-kerkenproject/).

² J. Coenen, *Hertog Jan en de Zummerse mens: Een overzicht van de geschiedenis van Someren en Lierop* (z.p. z.j), p. 346-347

³ Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant

plaatsvinden, zal een archeologisch onderzoek in de vorm van een archeologische begeleiding conform het protocol proefsleuven/opgraven moeten worden uitgevoerd. Dit vervolgonderzoek dient plaats te vinden aan de hand van een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen en uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van archeologische opgravingen (Monumentenwet 1988, art. 45).⁴ In dit Programma van Eisen (PvE) staan het onderzoeksgebied, het doel, de vraagstelling en de uitvoeringswijze van het archeologisch veldonderzoek en specialistisch onderzoek verwoord, alsook de randvoorwaarden van het onderzoek. Daarnaast zal het PvE als onderlegger dienen voor het bestek van de bouw in het plangebied en zal het als voorwaarde aan de omgevingsvergunning moeten worden gekoppeld.

⁴ Zie <http://www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/opgravingsvergunning/bedrijven-met-een-opgravingsvergunning> en <http://www.sikb.nl/pagina.aspx?id=189>.